

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА**

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

«Затверджую»

Голова приймальної комісії

СумДПУ імені А. С. Макаренка

проф. Юрій ЛЯННОЙ

« 25 » березня 2025 р.

**ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ
ДЛЯ ВСТУПУ НА НАВЧАННЯ
ДЛЯ ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ В5 МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО
ДЛЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА**

Розглянута на засіданні

Приймальної комісії

«25» березня 2025 р.

Протокол № 7

Суми – 2025

Програма вступного іспиту для вступу на навчання для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю В5 Музичне мистецтво для іноземців та осіб без громадянства

Ухвалена на засіданні кафедри хореографії та музичного мистецтва
від « 12 » березня 2025 р. протокол № 8

Завідувач кафедри
музичного мистецтва

Андрій ЄРЬОМЕНКО

Голова комісії

Вікторія ГУРА

ПРОГРАМА
вступного іспиту
для вступу на навчання для здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої
за спеціальністю В5 Музичне мистецтво
для іноземців та осіб без громадянства

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На навчання за спеціальністю В5 Музичне мистецтво на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти, приймаються особи, які здобули повну загальну середню освіту або мають відповідну фахову підготовку та диплом молодшого спеціаліста.

Вступний іспит має на меті визначення рівня фахової підготовки абітурієнта.

Програма має комплексний характер містить у собі на дві складові:

- 1) фахову;
- 2) музично-теоретичну.

На вступному іспиті абітурієнт має:

- 1) продемонструвати рівень фахової підготовки;
- 2) продемонструвати знання з теорії музики .

За необхідністю абітурієнту надається можливість **виконання музичних творів з концертмейстером**. Заявка та нотний матеріал подаються абітурієнтом особисто у приймальну комісію закладу вищої освіти до початку вступних випробувань.

Вступний іспит для вступу на навчання за спеціальністю В5 Музичне мистецтво першого (бакалаврського) рівня вищої освіти оцінюється за **200-бальною** шкалою. Остаточна оцінка є сумою балів, отриманих абітурієнтом за результатами перевірки його фахової (0 – 120 балів) та музично-теоретичної компетентності (0 – 80).

Максимальний бал за вступний іспит – 200 балів. Результат абітурієнта від 0 до 99 балів – «Незадовільно», вступний іспит вважається не складеним.

При отриманні позитивної оцінки від 100 балів і вище – вступне випробування вважається складеним.

Вступний іспит складається усно і проводиться протягом одного дня, визначеного Приймальною комісією.

ВИМОГИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ (ІНСТРУМЕНТАЛІСТИ)

Програма вступного іспиту – (фортепіано, струнні, народні та духові інструменти) повинна включати твори різних культурно-історичних епох, мистецьких напрямків, музичних жанрів. На вступному іспиті виконуються напам'ять три твори.

Фортепіано:

- поліфонічний твір (прелюдія та фуга, твір сюїтної форми тощо);
- твір великої форми (I або II та III частини сонати, варіації, рондо, концерт тощо);
- п'єса (балада, полонез, фантазія, скерцо, рапсодія тощо) або концертний етюд зарубіжних або українських композиторів.

Як поліфонічний твір можуть бути виконані: прелюдія та фуга, сюїта (алеманда, куранта, сарабанда, жига), партита (Г.Гендель, Д.Букстехуде, Й.-С.Бах та ін).

Як твір великої форми можуть виконуватися I або II та III частини сонати (Д.Скарлатті, Й. Гайдн, В.-А. Моцарт, Л. ван Бетховен), концертіно, концерт, рондо.

Як п'єса може бути виконаний твір середнього рівня складності або етюд (К.Черні ор.299, І. Беркович, Л. Шитте, М. Клементі, Г. Беренс та ін.).

Народні інструменти (баян, акордеон, бандура, домра, гітара)

- поліфонічний твір або твір старовинної форми;
- твір крупної форми (I або II-III частини сонати, концерту, тощо);
- оригінальний твір або п'єса зарубіжних та українських композиторів; для бандуристів – вокальний твір (пісня, дума, романс).

Струнні інструменти (скрипка, альт, віолончель, контрабас)

- дві контрастні частини з сонат, партит, сюїт (соло);
- перша або друга та третя частини концерту або сонати;

Духові та ударні інструменти (флейта, гобой, кларнет, фагот, саксофон, валторна, труба, тромбон, ударні):

- твір крупної форми (I або II-III частини концерту, сонати, тощо);
- дві різнохарактерні п'єси.

На вступному іспиті оцінюється якість виконавської інтерпретації музичного твору, відповідність інтерпретації жанровій та стилевій естетиці, володіння технікою звуковидобування та тембровою палітрою музичного інструменту, доцільність динаміки та артикуляції, виразність фразування, координація музично-ігрових рухів та рівень

технічної майстерності, наявність метро-ритмічного контролю, виконавська індивідуальність, артистизм виконання. На етапі перевірки музично-інструментальної компетентності абітурієнта враховується складність індивідуальної екзаменаційної програми та її відповідність рівню музичної освіти вступника.

Шкала та критерії оцінювання фахової підготовки інструменталістів:

- 110-120 балів** – якісна виконавська інтерпретація музичних творів; яскраве, бездоганне виконання, в якому максимально розкритий художній образ та доцільно використано всі засоби музичної виразності; майстерне володіння інструментом, впевнене знання програми; жанрово-стильова відповідність виконання; емоційність та виконавська воля.
- 90-109 балів** – якісна виконавська інтерпретація музичних творів, виконання переконливе у стилістичному та технічному відношенні, але містить у собі помилки текстового характеру (випадкові зупинки або виправлення).
- 70-89 бал** – коректно відтворений текст, але виконанню не вистачає драматургічної переконливості, форма організована поверхово, є окремі технічні або стильові недоліки.
- 50-69 бали** – недоліки технічного та художнього характеру впливають на сприйняття музичного твору, віртуозні можливості обмежені; виконання містить помилки тексту та виправлення; звукофарбовий спектр небагатий, брудна педаль.
- 30-49 бали** – наявність досить суттєвих недоліків у музично-інструментальній підготовці, у виконанні прослідковується лише елементарні професійні навички; слабе знання музичного тексту, значні помилки, виправлення та зупинки.
- 10-29 балів** – наявність граматичних та стилістичних помилок, недостатня координація та слабкий слуховий контроль, недбалість виконавської інтерпретації.
- 0-9 балів** – неспроможність виконання творів напам'ять у повному обсязі, відсутність елементарних навичок звуковедення, розуміння музичного змісту, емоційна та м'язова скутість.

ВИМОГИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ (ЕСТРАДНІ СПІВАКИ)

Вступний іспит (естрадний спів) має на меті визначення рівня загальної теоретичної та практичної підготовки вступника як майбутнього бакалавра музичного мистецтва. Вступний іспит складається усно.

Вступний іспит з фаху має на меті визначення рівня вокальної компетентності вступника. Абітурієнт повинен виконати напам'ять три твори різних мистецьких напрямків та стилів (поп, рок, фанк, джаз, фольк, етно тощо). Твори виконуються у супроводі фонограми «мінус-1» (без основної партії), яка може містити партію бек – вокалу, яка не має дублювати основну партію (відсутність у пісні музичного тексту з double – вокалом). Можливим є використання click - track.

Перший музичний твір – народна пісня у сучасній обробці під фонограму «мінус-1». Приблизна складність – «І шумить, і гуде» (в обробці А. Семеляка); «Туман яром» (в обробці І. Токар); «Зеленая рутонька» (в обробці «Navka»); «Шуміла ліщина» (в обробці О. Мухи); «Ой, ходять сон коло вікон» (в обробці гурту «Ptakha»); «Душко Моя» (в обробці фолк-рок-гурту «MniShek»); «Місяць на небі, зіроньки сяють...» (в обробці Аліни Палій та Roman Nero).

Другий музичний твір – українська естрадна пісня під фонограму «мінус-1». Приблизна складність – «Шкідлива звичка» (муз. і сл. Христини Соловій); «Пташечка» (муз. і сл. О. Алексєєвої); «Подруга» (муз. В. Будейчик сл. І. Зінковської); «Чорне і біле» (муз. і сл. Василя Зозулі); «Вільний птах» (муз. і сл. О. Ягольника); «Батьки» (муз. і сл. Оксани Корзун – Омеляш); «Калина» (муз. і сл. – І. Федішин); «Палала» (муз. Р. Квінти, сл. В. Куровського); «Минає день, минає ніч» (муз. М. Мозгового, сл. Ю. Рибчинського); «Любов останньою ніколи не буває» (муз. М. Мозгового, сл. – М. Кликовки); «Варто чи ні» (муз. і сл. О. Пономарьова).

Третій музичний твір – світовий хіт під фонограму «мінус-1» мовою оригіналу. Орієнтовна складність: «Sunny» (муз. і сл. гурту «Bonney M»); «You're My Heart, You're My Soul» (муз. і сл. гурту «Modern Talking»); «I have a dream» (муз. і сл. Б. Андерсона та Б. Ульвеуса); «I will survive» (муз. Д. Фекаріса, сл. Ф. Перрена); «Oops, I did it again» (муз. і сл. Max Martin & Rami); «Rolling in the Deep» (муз. і сл. Адель та П. Епорта); «Turning Tables» (муз. і сл. Адель); «Darniere dance» (муз. і сл. А. Седрая); «Before you go» (муз. і сл. Л. Капалді); «Can't pretend» (муз. і сл. Tom Odell); «Writing's on the Wall» (муз. і сл. С. Сміта та Д. Нейпса).

Фонограми учасників фахового вступного випробування подаються до конкурсної комісії на прослуховування на USB-Flash накопичувачах не пізніше, ніж за годину до початку творчого конкурсу. На фонограмах не допускається double – вокал.

Шкала та критерії оцінювання фахової підготовки естрадних співаків

110-120 балів – глибока вокально-виконавська інтерпретація творів, високий художній рівень виконання, інтонаційна точність та виразність виконання, вияв індивідуальності особистості виконавця у процесі інтерпретації вокальних творів; розкриття вокальної природності голосу (гнучкості, легкості у виконанні різних технічних, динамічних та штрихових прийомів); синтетичний сценічний образ, який обґрунтований характером музичного твору та корелює з виконавською індивідуальністю, компетентне володіння мікрофоном, використання мікрофону для посилення динаміки та художнього наповнення творів.

90-109 балів – гарна вокально-виконавська інтерпретація творів, високий художній рівень виконання, гарна точність інтонування, повне розкриття вокальної природності голосу (гнучкості, легкості у виконанні різних технічних, динамічних прийомів, однак з допущенням деяких штрихових неточностей); сценічний образ не повною мірою відповідає музичним творам, досконале володіння мікрофоном.

70-89 балів – посередній художній рівень виконання творів, інтерпретація творів не завжди переконлива, є незначні неточності у інтонуванні, розкриття вокальної природності голосу неповне (допущення суттєвих динамічних та штрихових неточностей); сценічний образ створено з помилками у реалізації, недосконале володіння мікрофоном, допущення деяких помилок у використанні мікрофону для поглиблення художнього наповнення творів.

50-69 балів – художній рівень виконання нижче середнього, задовільне розкриття вокальної природності голосу (допущення деяких технічних, динамічних та штрихових неточностей); наявні всі складові сценічного образу, однак припускаються суттєві помилки у його реалізації, тому він не відповідає музичним творам, які виконуються, невпевнене володіння мікрофоном, допущення суттєвих помилок у використанні мікрофону для поглиблення художнього наповнення творів.

30-49 балів – задовільний художній рівень виконання творів, інтерпретація непереконлива, допущення окремих неточностей в передачі засобів музичної виразності; є неточності у інтонуванні, сценічний образ неповний, зі значними

недоліками у його реалізації, виконання неартистичне, наявні суттєві помилки у використанні мікрофону.

20-29 балів – незадовільний й художній рівень виконання, допущення значних неточностей у інтонуванні, в передачі засобів музичної виразності (млявість дикції); наявні деякі елементи сценічного образу, які не реалізуються у процесі виконання, значні помилки у використанні мікрофону.

10-19 балів – маловиразне, інтонаційно неточне виконання творів, допущення ряду помилок (форсований звук, ритмічні неточності, поверхове відтворення музичного образу твору); наявні лише окремі елементи сценічного образу, які не реалізуються у виконанні, суттєві помилки у використанні мікрофону.

0-9 балів – інтонаційно нечисте виконання творів, відсутність ладового відчуття, недовиконання твору до кінця або немотивована зупинка; неякісна координація подиху, відсутність сценічного образу, фрагментарне використання мікрофону під час виконання з суттєвими помилками.

ВИМОГИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ (СПІВАКИ)

Вступний іспит має на меті визначення рівня загальної теоретичної та практичної підготовки вступника як майбутнього бакалавра музичного мистецтва. Вступний іспит з фаху має на меті визначити рівень вокальної компетентності вступника. Іспит складається усно.

Вокальна програма абітурієнта індивідуалізована за змістом. Вона повинна включати твори різних культурно-історичних епох, мистецьких напрямів, музичних жанрів та узгоджуватися з рівнем музичної освіти вступника.

На вступному іспиті абітурієнт повинен виконати напам'ять три твори:

1. Вокаліз
2. Українська народна пісня а сарпелла.
3. Романс європейських або українських композиторів.

Рекомендований репертуар

Вокалізи

1. Вілінська І. Вокалізи для низького голосу. Київ. 1962. 89 с.
2. Вілінська І. Вокалізи для високого голосу. Київ: Мистецтво, 1969. 79 с.
3. Вілінська І. Вокалізи для середнього голосу. Київ: Музична Україна, 1989. 99 с.
4. Вілінська І. Вокалізи для співака-початківця. Київ: Музична Україна, 1971. 96 с.
5. Воронін О., Вороніна Р. 30 вокалізів на основі народних пісень. Київ:

Музична Україна, 1991. 72 с.

6.Павлюченко С. Вокалізи для середнього та низького голосів. Київ: Музична Україна, 1979. 47 с.

7. Vokalisieren Panofka. Edition Peters Op.85 Heft I (Arlberg)

Романси українських композиторів

1. Барвінський В. «Місцю князю», «В лісі», «Ой сумна, темна ніченька», «Сонет»
2. Білаш О. «Жайвори», «Горить моє серце», «Цвітуть бузки»
3. Гулак-Артемівський С.С. «Стоїть явір над водою»
4. Жербін М. «Пливе моя душа», «Вокаліз»
5. Кирейко В. «Пророк», «Знов весна», «Пісня про матір», «Чого я жду»
6. Косенко В. «Вони стояли мовчки», «О, если бы ты могла»
7. Кропивницький М. «Соловейко»
8. Лисенко М. «Милованка», «Не забудь юних днів», «Безмежнеє поле», «В грудях вогонь»
9. Людкевич С. «Спи, дитино моя», «Про Бондарівну», «Ой піду я до млина»
10. Майборода Г. «Бажання», «Гаї шумлять», «Не сумуй»
11. Стеценко К. «Стояла я і слухала весну», «Вечірня пісня», «О, дивуйсь», «Дивлюсь я на яснії зорі»

Романси європейських композиторів

1. Бетховен Л. «Люблю тебе», «Сурок», «Гандолетта»
2. Моцарт В.А. «Таємниця», «Весна»
3. Гайдн Й. «Поцілунок», «Серенада»,
4. Брамс Й. «Колискова», «Серенада»
5. Гріг Е. «Пісня Сольвейг», «Лебідь», «Сон»
6. Мендельсон Ф. «Фіалка», «Зимова пісня»
8. Сен-Санс К. «Соловей»
9. Шуберт Ф. «Баркаролла»
10. Шуман Р. «Солдат», «Весняна ніч»

Обробки українських народних пісень

1. Лисенко М.В. «Ой, не світи, місяченьку», «Ой, джигуне, джигуне», «Дощик», «Зоре моя вечірняя», «Ой, пряду, пряду», «Ой, зацвіла червона калина», «І сніг іде, і метелиця»
2. Лятошинський Б. «Тече річка невеличка»
3. Бойченко «Зелененький барвіночок»
4. Кос-Анатольський А. «Чотири воли пасу я», «Чом, чом не прийшов»
5. Яценко «Глибока кирниця»
6. Вілінська В. «Ти до мене, ти до мене не ходи»

7. Ревуцький Л. «На кладочці умивалася»
8. Колесса М. «Ой, гаю мій, гаю»
9. Фільц Б. «На зеленому горбочку»
10. Білаш О. «Журавка»
11. Штогаренко А. «Якби мені черевики»
12. Лисенко М. «Пісня цвіркунки»
13. Обр. Бігдая Я. «Пусти ж мене мамо»
14. Обр. Лисенка М. «Ой підю я до млина», «Ой маю, маю я оченята»
15. Обр. Кренціва Я. «Через сад виноград»

Українські народні пісні

1. «Вечір близенько»
2. «В кінці греблі шумлять верби»
3. «Гандзя»
4. «Глибока кирниця»
5. «Грицю, Грицю, до роботи»
6. «Де ти, доню, барилася?»
7. «Добри вечір дівчино»
8. «Добрий вечір, зелена діброво»
9. «Дощик»
10. «Ішов козак потайком»
11. «І шумить і гуде»
12. «Їхав козак на війноньку»
13. «Їхав козак за Дунай»
14. «Йшла я по воду»
15. «Закувала зозуленька»
16. «Зелененький барвіночку»
17. «Зелена ліщинонько»
18. «Зацвіла в долині червона калина»
19. «Зоре моя вечірняя»
20. «Казав мені батько»
21. «Летіла зозуля через мою хату»
22. «Лугом іду, коня веду»
23. «На вулиці скрипка грає»
24. «Нащо мені чорні брови»
25. «Не щебече соловейку»
26. «Одна гора високая»
27. «Ой важу я, важу»
28. «Ой, джигуне, джигуне»
29. «Ой, дівчино, шумить гай»
30. «Ой, вербо, вербо»
31. «Ой, гаю мій, гаю»

32. «Ой, за гаєм, за Дунаєм»
33. «Ой зірву я у рожі квітку»
34. «Ой, на горі сніг біленький»
35. «Ой на горі на високій»
36. «Ой, на гору козак воду носить»
37. «Ой, не світи, місяченьку»
38. «Ой не ходи, Грицю»
39. «Ой, маю я чорні брови»
40. «Ой під вишню»»
41. «Ой піду я до млина»
42. «Ой там на горі»
43. «Ой у полі три криниченьки»
44. «Ой у полі три тополі»
45. «Ой ходила дівчина бережком»
46. «Ой чий то кінь стоїть»
47. «Ох і не стелися, хрещатий барвінку»
48. «Пливе човен»
49. «Сидить дід на печі»
50. «Сонце низенько»
51. «Стелися, барвінку, низенько»
52. «Стоїть гора високая»
53. «Ти до мене не ходи»
54. «Умираю моя мати»
55. «Чи я в лузі не калина була»
56. «Чого сидиш коло мене»
57. «Хоч у мене мужичок з кулачок»
58. «Якби мені черевики»
59. «Якби мені не тиночки»

Шкала та критерії оцінювання фахової підготовки співаків

110-120 балів — високий рівень сформованості вокально-технічних навичок у абітурієнта(відсутність недоліків співацького голосоутворення). Інтонаційна точність та виразність виконання. Високий художній рівень розкриття образу та драматургії виконуваних творів. Безпомилковість виконання, виявлення артистизму, емоційного донесення музичного матеріалу, прояви творчої індивідуальності.

90-109 балів — добре сформовані вокально-технічні навички. Гарна точність інтонації. Високий художній рівень виконавської інтерпретації вокальних творів. Емоційне донесення музичного матеріалу, артистизм. Абітурієнт припускався незначних технічних помилок у деяких творах програми.

70-89 балів — посередній рівень сформованості вокально-технічних навичок абітурієнта (відсутність чіткої дикції, неякісне звукоутворення, ритмічні та дихальні недоліки форсування звуку, інтонаційна невпевненість). Посередній рівень музикальної виразності.

50-69 балів — низький рівень сформованості вокально-технічних навичок абітурієнта (наявність значних недоліків у процесі співацького голосоутворення, форсований звук, інтонаційна неточність виконання, вади дихання та ін.), художній рівень виконання програми нижче середнього, відсутність артистизму і виразності виконання.

30-49 балів — незадовільний рівень сформованості вокально-технічних навичок у абітурієнта (м'язові затиски, обмежений діапазон, незадовільне вокальне інтонування, вади в процесі дихання і співацького голосоутворення). Маловиразне, неемоційне виконання.

0-29 балів — відсутність вокально-технічних навичок у абітурієнта (затиски верхньої ділянки діапазону, неякісне звукоутворення в центрі діапазону, дефекти приголосних в співі, інтонаційно нечисте виконання творів, відсутність ладового відчуття, недовиконання твору до кінця або немотивована зупинка; неякісна координація подиху, відсутність артистизму).

ВИМОГИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

(спеціальність ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МУЗИКИ)

Вступний іспит має на меті визначення рівня знань з музично-теоретичних дисциплін, які є базовими для професійної діяльності викладача вищих мистецьких навчальних закладів.

На вступному іспиті абітурієнт повинен:

- продемонструвати *теоретичні знання* з курсу **гармонії** і *практичні навички* складання і гри нескладних гармонічних послідовностей з використанням запропонованих комісією акордів;
- зробити гармонічний аналіз уривку з музичного твору;
- виявити знання з курсу **аналізу музичних творів**, проаналізувавши нескладний твір (визначити композиційну форму, охарактеризувати головні засоби виразності);
- продемонструвати навички **сольфеджування** з листа (одноголосний номер);
- з **музичної літератури**: вміти охарактеризувати мистецьку епоху, надати загальну характеристику творчості композитора в загальнокультурному контексті епохи, розповісти про твір композитора;
- охарактеризувати особливості головних стилів, напрямків та течій у художній культурі.

Для цілісного музичного аналізу можуть бути запропоновані фортепіанні та вокальні твори композиторів різних національних шкіл (наприклад, будь-яка частина однієї з сонат В. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта, одна з фортепіанних п'єс М. Лисенка, Ф. Шопена, Ф. Шуберта, один з романсів Р. Шумана та інш.).

Для гармонічного аналізу пропонується твір у формі періоду або фрагмент твору у складній формі з використанням септакордів, акордів подвійної домінанти, ладової альтерації, мажоро-мінорної системи, відхилень та модуляцій. (Ф. Шуберт «Серенада», Е. Гріг «Ранок»).

З музичної літератури абітурієнт повинен охарактеризувати творчість композитора, враховуючи соціокультурний контекст, розкрити головні риси творчого стилю, перелічити жанри, в яких працював композитор, визначити роль композитора у розвитку національної школи.

На етапі перевірки знань абітурієнта враховуються:

- базові теоретичні знання і практичні навички з гармонії;
- теоретичні знання та володіння навичками цілісного аналізу музичних творів, аргументоване розкриття художнього образу;
- навички сольфеджування;
- володіння фактологічним матеріалом з музичної літератури;
- вміння логічно та структуровано надавати відповідь, співставляти різні явища музичної культури та робити узагальнення;
- знання музичного матеріалу.

Шкала та критерії оцінювання фахової підготовки музикознавців:

110-120 балів – високий рівень теоретичної і практичної підготовки з *гармонії* (безпомилкове складання і виконання гармонічних послідовностей, і гармонічного аналізу), *сольфеджіо* (бездоганне інтонування незнайомої мелодії) та *аналізу музичних творів* (безпомилково виконаний цілісний аналіз музичного твору: визначення його композиційно-драматургічних особливостей, повна характеристика засобів виразності та розкриття художнього образу), глибокі знання з *музичної літератури* (багатогранна характеристика певної епохи – культурних надбань, процеси, що відбувалися у мистецькому житті; осмислення історії розвитку основних музичних жанрів; визначення ролі композитора у розвитку національної музичної культури, знання його біографії, повна характеристика твору, безпомилкове визначення музичного матеріалу), структурованість та логічність відповіді.

90-109 балів – високий рівень теоретичної і практичної підготовки з гармонії (визначення гармонічної вертикалі, тонального плану, модуляційної схеми з

незначними помилками, якісне виконання гармонічних послідовностей), сольфеджіо (чисте інтонування номеру) та аналізу музичних форм (володіння методом цілісного аналізу, правильне визначення форми твору, характеристика засобів виразності та розкриття художнього образу, але недостатньо повне), достатньо повна та логічна відповідь на питання музичної літератури з допущенням незначних хронологічних помилок, безпомилкове визначення музичних тем.

70-89 балів – безпомилкова відповідь на теоретичні питання з гармонії, але допущення незначних помилок у гармонічному аналізі і виконанні на фортепіано гармонічних послідовностей. Сольфеджування з невеликими погрішностями. Якісно зроблений аналіз музичної форми твору, але недостатньо охарактеризовано його засоби виразності та драматургічні особливості. Недостатньо повна відповідь на питання з музичної літератури. Помилки при визначення музичних тем.

50-69 балів – невисокий рівень теоретичних знань з гармонії, допущення помилок при грі послідовностей і визначенні гармонічних вертикалей та тонального плану твору або його фрагменту. Слабкий рівень сольфеджування незнайомого нотного тексту. Правильне визначення музичної форми, але дуже стисла характеристика засобів виразності, недостатнє розкриття художнього образу. Відповідь з музичної літератури дуже стисла і невпевнена, з допущенням помилок. Значні помилки при визначення музичних тем.

30-49 балів – низький рівень теоретичних знань з гармонії, наявність суттєвих помилок при гармонічному аналізі та грі гармонічних послідовностей, а також сольфеджуванні незнайомого нотного тексту. Слабке володіння методом цілісного аналізу (невірне визначення форми, неповна характеристика художнього образу і засобів виразності); слабе володіння матеріалом з музичної літератури, слабе знання хронології, неструктурована та невпевнена відповідь. Дуже низький рівень знання музичного матеріалу.

10-29 балів – слабкі базові знання з гармонії, допущення грубих помилок у визначенні гармонічних функцій та модуляційного плану твору, неспроможність скласти і зіграти гармонічну послідовність, дуже фальшиве інтонування; грубі помилки у визначенні форми твору, відсутність навичок аналізу засобів музичної виразності; відповідь з музичної літератури містить суттєві помилки, неструктурованість відповіді. Відсутність знань музичного матеріалу.

0-9 бали – відсутність базових знань з гармонії, неспроможність визначити форму твору та охарактеризувати використані засоби виразності, відсутність навичок інтонування, відсутність знань з музичної літератури .

ВИМОГИ ДО ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

(спеціальність ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ МУЗИКИ)

Програма з фортепіано повинна включати два різнохарактерних твори, які виконуються напам'ять. До програми можуть входити: поліфонічний твір (прелюдія та fuga, частини сюїти), частина сонати (Й. Гайдн, В. -А. Моцарт, Л. ван Бетховен), варіації, рондо, п'єса, концертний етюд. Програма може складатися з двох різнохарактерних п'єс.

На вступному іспиті оцінюється якість виконавської інтерпретації музичного твору, володіння технікою звуковидобування та тембровою палітрою музичного інструменту, доцільність динаміки, виразність фразування, координація музично-ігрових рухів та рівень технічної майстерності, наявність метро-ритмічного контролю. На етапі перевірки музично-інструментальної компетентності абітурієнта враховується складність індивідуальної екзаменаційної програми та її відповідність рівню музичної освіти вступника.

Шкала та критерії оцінювання інструментально-виконавської підготовки абітурієнтів-теоретиків

- 71-80 балів** – художньо-образна різноманітність музичних творів програми, яскрава виконавська індивідуальність; якісна виконавська інтерпретація музичних творів; доцільне використання всіх засобів музичної виразності для розкриття художнього образу; майстерне володіння інструментом; впевнене знання тексту; жанрово-стильова відповідність виконання; емоційність.
- 61-70 балів** – якісна виконавська інтерпретація музичних творів; стилістична та технічна переконливість виконання; є помилки текстового характеру (випадкові зупинки, виправлення).
- 51-60 балів** – коректно відтворений текст, але виконанню не вистачає драматургічної переконливості; форма організована поверхово, є технічні або стильові недоліки.
- 41-50 балів** – недоліки технічного та художнього характеру, які впливають на сприйняття музичного твору; віртуозні можливості обмежені; виконання містить текстові помилки та виправлення; звукофарбовий спектр вузький; брудна педаль.
- 31-40 балів** – наявність суттєвих недоліків у музично-інструментальній підготовці; у виконанні прослідковуються лише елементарні навички володінням фортепіано; слабе знання музичного тексту, артикуляційні помилки, виправлення та зупинки.

21-30 балів – наявність численних граматичних та стилістичних помилок у виконанні; порушення координації та слабкий слуховий контроль; недбалість виконавської інтерпретації, порушення темпоритму, відсутність динамічних відтінків.

11-20 балів – наявність грубих граматичних та стилістичних помилок у виконанні; недостатня координація та слабкий слуховий контроль; відсутність виконавської інтерпретації, порушення темпоритму, відсутність динамічних відтінків.

0-10 балів – нерозуміння логіки розвитку музичної драматургії, невміння втілити художньо-емоційний зміст музичного твору; неспроможність виконання творів напам'ять у повному обсязі; відсутність елементарних навичок звуковедення, нерозуміння музичного змісту; емоційна та м'язова скутість, артикуляційна та метроритмічна хибність.

ВИМОГИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ (ЗВУКОРЕЖИСЕРИ ЕСТРАДНИХ КОНЦЕРТНИХ ЗАХОДІВ)

Навчальний план підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва містить цикл музично-теоретичних дисциплін, серед яких важливе значення окрім фаху мають сольфеджіо та гармонія, що дають систематизовані знання найважливіших елементів музичної мови та формують внутрішнє відчуття музичної інтонації.

Абітурієнти, які планують здобути кваліфікацію звукорежисера, мають бути наділені здібностями до музично-образного мислення, демонструвати логіку та художню аргументованість викладу власних думок, вміння передати свої думки та почуття за допомогою розмаїття звукових барв.

У процесі усного опитування абітурієнти повинні продемонструвати теоретичні знання базового курсу гармонії та практичні навички з сольфеджіо відповідно програмних вимог музичних шкіл.

Абітурієнт повинен бути здатним:

- 1) визначати загальні зміни у частотному спектрі звуку;
- 2) усно будувати лади, інтервали, тризвуки, сольфеджувати лади, та тризвуки;
- 3) грати на фортепіано тризвуки та їх обернення;
- 4) визначати на слух нескладні гармонічні послідовності.

Абітурієнт повинен:

- визначити мажорний та мінорний лади, кількість одночасно зіграних на фортепіано звуків, визначити напрям методичного руху (вгору, вниз), відтворити запропонований екзаменатором ритмічний малюнок та проінтонувати запропоновану мелодію;
- проінтонувати лади народної музики; інтервали (діатонічні та характерні); тризвуки (мажорні, мінорні, зменшені, збільшені) та їх обернення;
- просольфеджувати з листа нескладний одноголосний приклад;
- визначити на слух: окремі акорди та лади, гармонічні послідовності;
- продемонструвати наявність музично-ритмічних даних та знання елементарної музичної грамоти під час виконання відповідних завдань, визначених комісією.

Шкала та критерії оцінювання фахової підготовки звукорежисерів естрадних концертних заходів:

- 110-120 балів** – високий рівень музично-звукової пам'яті; правильна побудова ладів, інтервалів, акордів та чистота їх інтонування; бездоганне сольфеджування музичного прикладу з листа; безпомилкове визначення на слух акордів та акордових послідовностей; безпомилковий гармонічний аналіз;
- 90-109 балів** – правильна побудова ладів, інтервалів, акордів та чистота їх інтонування; невеликі помилки у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; безпомилкове визначення на слух окремих акордів, але допущення несуттєвих помилок у визначенні акордових послідовностей. Правильно виконаний гармонічний аналіз.
- 70-89 балів** – безпомилкова побудова ладів, інтервалів або акордів та чистота їх інтонування; допущення невеликих інтонаційних або ритмічних помилок у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; безпомилкове визначення на слух окремих акордів, але допущення несуттєвих помилок у визначенні акордових послідовностей. Грамотне виконання гармонічного аналізу.
- 50-69 балів** – правильна побудова ладів, інтервалів або акордів, невеликі погрішності в їх інтонуванні; допущення інтонаційних та ритмічних помилок у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; допущення невеликої кількості помилок у визначенні на слух акордових послідовностей. Виконання гармонічного аналізу з невеликою кількістю помилок.
- 30-49 балів** – допущення помилок при побудові інтервалів або акордів, похибки в їх інтонуванні; значна кількість інтонаційних та ритмічних помилок у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; значні помилки у визначенні на слух акордових послідовностей. Виконання гармонічного аналізу зі значною кількістю помилок.

10-29 балів – наявність значної кількості грубих помилок під час побудови інтервалів або акордів; суттєві недоліки у сольфеджуванні з листа (інтонаційна фальш, відсутність ладового чуття та ритмічні помилки). Значна кількість помилок під час слухового аналізу. Не зроблений гармонічний аналіз твору.

0-10 балів – відсутність елементарних теоретичних знань та навичок, неспроможність абітурієнта правильно побудувати запропоновані інтервали, акорди, лади; фальшиве та неритмічне виконання номеру з листа, допущення грубих помилок під час слухового аналізу; відсутність навичок гармонічного аналізу.

ВИМОГИ ДО ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ (ЗВУКОРЕЖИСЕРИ ЕСТРАДНИХ КОНЦЕРТНИХ ЗАХОДІВ)

Виконавське випробування вступного іспиту звукорежисерів естрадних концертних заходів має на меті визначення рівня виконавської компетентності вступника. Програма творчого конкурсу має містити два твори (вокальні або інструментальні) різних мистецьких напрямків та стилів (поп, джаз, рок, фанк, фолк, етно тощо). На вступному іспиті твори виконуються напам'ять.

Твори виконуються під супровід, фонограму або a cappella.

Фонограми учасників творчого конкурсу подаються до конкурсної комісії на прослуховування на USB-Flash накопичувачах не пізніше, ніж за годину до початку творчого конкурсу. На фонограмах не допускається double – вокал.

На вступному іспиті з виконавської підготовки оцінюється здатність до «бачення» звукової дійсності, реалізація художньо-образного змісту музичних творів, які виконує абітурієнт; здатність створити звукову цілісність музичного твору, а також розкрити засоби музичної виразності: мелодія, ритм, гармонія, фактура, динаміка тощо; якість виконавської інтерпретації музичного твору, відповідність інтерпретації жанровій та стильовій естетиці, володіння технікою звуковидобування та тембровою палітрою музичного інструменту, доцільність динаміки та артикуляції, виразність фразування, координація музично-ігрових рухів та рівень технічної майстерності, наявність метроритмічного контролю, виконавська індивідуальність, артистизм виконання. На етапі перевірки музично-інструментальної компетентності абітурієнта враховується складність індивідуальної екзаменаційної програми та її відповідність рівню музичної освіти абітурієнта.

Шкала та критерії оцінювання виконавської підготовки звукорежисерів естрадних концертних заходів:

- 71-80 балів** – художньо-образна різноманітність музичних творів програми, яскрава виконавська індивідуальність; якісна виконавська інтерпретація музичних творів; доцільне використання всіх засобів музичної виразності для розкриття художнього образу; майстерне володіння інструментом; впевнене знання тексту; жанрово-стильова відповідність виконання; емоційність та виконавська воля.
- 61-70 балів** – якісна виконавська інтерпретація музичних творів; стилістична та технічна переконливість виконання; є помилки текстового характеру (випадкові зупинки, виправлення).
- 51-60 балів** – коректно відтворений текст, але виконанню не вистачає драматургічної переконливості; форма організована поверхово, є технічні або стильові недоліки.
- 41-50 балів** – недоліки технічного та художнього характеру впливають на сприйняття музичного твору; віртуозні можливості обмежені; виконання містить текстові помилки та виправлення; звукофарбовий спектр вузький; брудна педаль.
- 31-40 балів** – наявність суттєвих недоліків у музично-інструментальній підготовці; у виконанні прослідковуються лише елементарні професійні навички; слабе знання музичного тексту, артикуляційні помилки, виправлення та зупинки.
- 21-30 балів** – наявність численних граматичних та стилістичних помилок у виконанні; порушення координації та слабкий слуховий контроль; недбалість виконавської інтерпретації, порушення темпоритму, відсутність динамічних відтінків.
- 11-20 балів** – наявність грубих граматичних та стилістичних помилок у виконанні; недостатня координація та слабкий слуховий контроль; відсутність виконавської інтерпретації, порушення темпоритму, відсутність динамічних відтінків.
- 0-10 балів** – не розуміння логіки розвитку музичної драматургії, не вміння втілити художньо-емоційний зміст музичного твору; неспроможність виконання творів напам'ять у повному обсязі; відсутність елементарних навичок звуковедення та формопобудови, нерозуміння музичного змісту; емоційна та м'язова скутість, артикуляційна та метроритмічна хибність.

ВИМОГИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ (ХОРОВІ ДИРИГЕНТИ)

Вступний іспит має на меті визначити рівень практичної та теоретико-методичної підготовки абітурієнта як важливої складової професійної діяльності майбутнього викладача хорових дисциплін, диригента хору у вищих навчальних закладах.

На вступному іспиті виконуються напам'ять два твори.

Диригування:

- твір а саррелла;
- твір з супроводом;
- гра партитури а саррелла напам'ять на фортепіано і спів хорових партій.

Усна відповідь:

- музично-теоретичний та хоровий аналіз партитури а саррелла;
- опитування з гармонії та сольфеджіо.

Шкала та критерії оцінювання фахової підготовки хорових диригентів:

110-120 балів – диригентська інтерпретація творів здійснена на високому рівні, переконливо розкрито образний зміст хорового твору. Логічно побудовано динамічний розвиток, втілено кульмінації, фразування, штрихи. Характер жесту повністю відповідає характеру музики. Абітурієнт демонструє диригентську волю, творчу ініціативу, чіткі, активні, добре підготовлені ауфтаки. Гра партитури на фортепіано впевнена, виразна, абітурієнт відбиває необхідний характер звуковедення. Під час співу партій абітурієнт демонструє правильне звукоутворення та чисте інтонування.

90-109 балів – диригентська інтерпретація творів здійснена на досить високому рівні, виконавцем в цілому розкрито образний зміст хорового твору. Підхід до кульмінацій, фразування здійснено переконливо, проте абітурієнт не повною мірою виявляє творчу ініціативу та диригентську волю. Характер жесту в основному відповідає характеру музики. Диригент демонструє чіткі, активні, добре підготовлені ауфтаки. Гра партитури на фортепіано досить впевнена, виразна, абітурієнт відбиває необхідний характер звуковедення, хоч допускає окремі помилки. Під час співу партій абітурієнт демонструє правильне звукоутворення та чисте інтонування, допускаючи незначні неточності.

70-89 балів – знання музичного матеріалу досить надійне, але виконанню не вистачає драматургічної переконливості; гра партитури на фортепіано і спів партій має текстові неточності. Диригентська воля і творча ініціатива виявлені не повною мірою.

50-69 балів – посередній художній рівень виконання творів, інтерпретація творів не завжди переконлива, є неточності у виконанні аутфактів, втіленні динамічної структури хорових творів. Логіка розвитку музичного матеріалу не усвідомлена повною мірою. Під час гри партитури абітурієнт допускає помилки. Партії виконуються не зовсім точно, абітурієнт не володіє правильною манерою звукоутворення.

40-49 балів – художній рівень виконання нижче середнього, задовільне розкриття художнього змісту твору поєднується з помилками, непідготовленими аутфактами. Амплітуда жесту та його характер не завжди відповідають характеру хорового твору. Творча ініціатива та диригентська воля виражені слабо. Гра партитури на фортепіано здійснюється з помилками. Спів партій здійснюється із значними недоліками вокального та інтонаційного характеру.

30-39 балів – задовільний художній рівень виконання творів, інтерпретація непереконлива, абітурієнт допускає помилки в диригентських показах, диригентська воля та творча ініціатива не відчуються. На фортепіано гра партитури здійснюється з серйозними помилками. Під час співу партій абітурієнт допускає значні помилки інтонаційного та вокального характеру.

0-29 балів – неспроможність виконання творів напам'ять у повному обсязі, відсутність елементарних навичок звуковедення, розуміння музичного змісту, емоційна та м'язова скутість. Відсутність можливості гри партитури на фортепіано та співу хорових партій.

ВИМОГИ ДО МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Цикл музично-теоретичних дисциплін, який входить до навчального плану підготовки майбутнього фахівця музичного мистецтва є фундаментом професійної підготовки музиканта. Гармонія та сольфеджіо становлять ядро цього циклу. Ці дисципліни дають систематизовані знання найважливіших елементів музичної мови та формують внутрішнє відчуття музичної інтонації.

Знання гармонії надає майбутньому хоровому диригентові можливість подальшого опанування теоретичних основ поліфонії, аналізу музичних творів, більш повного засвоєння курсу історії музики, а також слугують теоретичним підґрунтям для виконавської інтерпретації музичних творів. Сольфеджіо необхідне для розвитку відчуття музичної інтонації та її голосового відтворення.

У процесі усного опитування абітурієнти демонструють теоретичні знання базового курсу гармонії та практичні навички з сольфеджіо відповідно програмних вимог музичних училищ, коледжів та училищ мистецтв і культури.

Абітурієнт демонструє здатність:

- 1) усно будувати лади, інтервали, тризвуки, септакорди V, VII та II ступенів з їх оберненнями;
- 2) сольфеджувати лади, тризвуки, септакорди V, VII та II ступенів з їх оберненнями; - грати на фортепіано лади, тризвуки, септакорди V, VII та II ступенів з їх оберненнями;
- 3) визначати на слух нескладні гармонічні послідовності.

Вступникові може бути запропоновано::

1. Проінтонувати лади народної музики; інтервали (діатонічні та характерні); тризвуки (мажорні, міжорні, зменшені, збільшені) та їх обернення; септакорди (Д7, Д9, VІІ7 зменшений та малий, ІІ7) та їх обернення.
2. Просольфеджувати з листа одноголосний приклад, що містить хроматизми та відхилення.
3. Визначити на слух: окремі акорди та лади, гармонічні послідовності (однотональні та з відхиленнями).
4. Здійснити гармонічний аналіз музичного зразка малої форми або структурно завершеного фрагменту твору крупної форми.

Шкала та критерії оцінювання музично-теоретичної підготовки інструменталістів, вокалістів та диригентів-хоровиків:

- 71-80 балів – правильна побудова ладів, інтервалів, акордів та чистота їх інтонування; бездоганне сольфеджування музичного прикладу з листа; безпомилкове визначення на слух акордів та акордових послідовностей; безпомилковий гармонічний аналіз.
- 61-70 – правильна побудова ладів, інтервалів, акордів та чистота їх інтонування; невеликі помилки у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; безпомилкове визначення на слух окремих акордів, але допущення несуттєвих помилок у визначенні акордових послідовностей. Правильно виконаний гармонічний аналіз.
- 51-60 – безпомилкова побудова ладів, інтервалів або акордів та чистота їх інтонування; допущення невеликих інтонаційних або ритмічних помилок у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; безпомилкове визначення на слух окремих акордів, але допущення несуттєвих помилок у визначенні акордових послідовностей. Грамотне виконання гармонічного аналізу.
- 41-50 – правильна побудова ладів, інтервалів або акордів, невеликі погрішності в їх інтонуванні; допущення інтонаційних та ритмічних помилок у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; допущення невеликої кількості

помилки у визначенні на слух акордових послідовностей. Виконання гармонічного аналізу з невеликою кількістю помилок.

31-40 балів – допущення помилок при побудові інтервалів або акордів, похибки в їх інтонуванні; значна кількість інтонаційних та ритмічних помилок у сольфеджуванні музичного прикладу з листа; значні помилки у визначенні на слух акордових послідовностей. Виконання гармонічного аналізу зі значною кількістю помилок.

21-30 балів – наявність значної кількості грубих помилок під час побудови інтервалів або акордів; суттєві недоліки у сольфеджуванні з листа (інтонаційна фальш, відсутність ладового чуття та ритмічні помилки). Значна кількість помилок під час слухового аналізу. Не зроблений гармонічний аналіз твору.

0-20 балів – відсутність елементарних теоретичних знань та навичок, неспроможність абітурієнта правильно побудувати запропоновані інтервали, акорди, лади; фальшиве та неритмічне виконання номеру з листа, допущення грубих помилок під час слухового аналізу; відсутність навичок гармонічного аналізу.

Література:

1. Антонюк А. Постановка голосу: *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ: Українська ідея, 2000. 199 с.
2. Базиликот Б.О. Орфоепія в співі: *Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. 126 с.
3. Бенч О.Г., Шокало О.Г. Український хоровий спів. Київ: Український світ, 2002. 440 с.
4. Біляєва Н. В. Диригентський жест: знак, символ, смисл. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2018. Вип. 48. С. 25-36.
5. Булда М. В. Естрадно-джазова музика в акордеонно-баянному мистецтві України другої половини ХХ початку ХХІ століття: композиторська творчість і виконавство : дис. канд. мистецтвознав. : 17.00.03. Харків, 2007. 270 с.
6. Гаркуша Л.І., Економова О.С. Формування професійних навичок і вмінь студентів на заняттях з основного музичного інструмента (фортепіано): *навчально-методичний посібник*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. 100 с.
7. Гнидь Б. Історія вокального мистецтва. Київ: КНМАУ, 1997. 199 с.
8. Головань Т.К. Формування навичок основ техніки диригування у студентів-початківців. *Наукові записки НДУ ім. М.Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 12.
9. Давидов М. А. Школа виконавської майстерності баяніста (акордеоніста): *посібник*. Київ: Вид-во ім. О. Телеги, 1998. 111 с.

10. Давидов М.А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2004. 287 с.
11. Деменко Б. Робота піаніста над поліритмічними труднощами. Питання фортепіанної педагогіки та виконавства. Київ: Муз. Україна, 1981. С.51-61.
12. Десятник Г.О., Бадіон С.В. Професія: звукорежиссер : *тексти лекцій*. Київ, Інститут журналістики КНУ, 2019. 69 с.
13. Дрожжина Н. В. Функції мікрофону у вокальному виконавстві на естраді. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти: Зб. наук, праць*. Харків: ХДУМ ім. Котляревського. 2005. Вип. 15. С. 77-86.
14. Кашкадамова Н. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах (XIV-XVIII ст.). Тернопіль: СМП «Астон», 1998. 299 с.
15. Коломоєць О. М. Хорознавство. Київ: Либідь, 2001. 167 с.
16. Кушка Я.С. Методика навчання співу: *Посібник з основ вокальної майстерності*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 288 с.
17. Лісовий В.А., Мельничук Я.М., Бойчук І.І. Основний музичний інструмент (фортепіано): *Навчально-методичний посібник*. Чернівці: Рута, 2007. 69 с.
18. Мартинюк А. Диригування: *Навчальний посібник*. Мелітополь, 1996, 125 с.
19. Обертинська В. І. Основи звукорежисури масових видовищ і свят : навчальний посібник. Київ: ДАККіМ, 2002. 87 с.
20. Прохорова Л. В. Українська естрадна вокальна школа: *навчальний посібник*. Вінниця, 2006. 345 с.
21. Прядко О. Розвиток співацького голосу: *методичні рекомендації* для викладачів вокалу та студентів музично-педагогічних факультетів вищих навчальних закладів. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О.А., 2009. 92с.
22. Рязанцев Л.В. Звукорежисура: *навчальний посібник*. Київ: ДАКККіМ, 2009. 144 с.
23. Савицький Р. Основні засади фортепіанної педагогіки : *метод. посіб.* Тернопіль : СМП «АСТОН», 2000. 68 с.
24. Смирнова Т.А. Хорознавство. Харків: СДПУ, 2000. 180 с.
25. Стахевич О.Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій. Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2002. 92 с.
26. Стахевич О.Г. Сольний спів. Програма для дитячих музичних шкіл та шкіл мистецтв за фахом «Сольний спів». *Педагогічні науки: Зб. наук. пр.* Суми : СумДПУ, 2003. – С. 481-494.
27. Ужинський М.Ю. До визначення сутності професії звукорежисера в сучасному мистецтві. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 19, Том 1. С. 30-36.
28. Фоломєєва Н.А. Фахова підготовка студентів до сценічно-виконавської діяльності в класі естрадного співу. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2017. Випуск 13. Київ: ІПТО НАПН України. С. 93-98.
29. Шеметов П. Школа концертно-дирижерського мистецтва. Харків: Лівий берег, 2004. 302 с.